

תמימה

שנת תשפ"ה

הלכה

מאת: הרב דוד בכר

מנהגי ערב ראש השנה

נושאי השיעור:

- א. מנהג התרת נדרים שבערב ראש השנה וכיפור.
- ב. מנהג בני אשכנז בהתרת נדרים.
- ג. טבילה במקווה ערב ראש השנה וכיפור.
- ד. הליכה לבית הקברות ערב ראש השנה.

א. מנהג התרת נדרים שבערב ראש השנה וכיפור

הטעם שנהגו לעשות התרת נדרים בערב ראש השנה וכיפור

א. נוהגים לעשות "התרת נדרים" ערב ראש השנה שהוא יום כ"ט אלול וערב יום כיפור, ורמז נתנו לזה "לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה" (ס"ת אלול). ובמסכת חגיגה (יא ע"א) אמרו "לא יחל דברו" הוא אינו מיחל אבל אחרים מחלין לו. ומנהג זה נהגו מב' סיבות:

- בשביל להינצל מעוון נדרים לפני ראש השנה ויום כיפור.
- ועוד משום הדברים החמורים שכתב רבי שמעון בר יוחאי בזוהר הקדוש (פרשת פקודי דף רמט ע"ב) "שמי שנתחייב נזיפה או נידוי בבית דין של מעלה, ישאר בנידוי ארבעים יום, ואין תפילתו נשמעת" ולכן יש נוהגים לעשות התרת נדרים גם ארבעים יום קודם ראש השנה וארבעים יום קודם יום כיפור!

מנהג הספרדים לעשות התרה בפני עשרה בני אדם

ב. אף שמעיקר הדין אפשר לעשות התרת נדרים ע"י שלושה אנשים בלבד, מנהג הספרדים לעשות בעשרה בני אדם. והטעם הוא מהחשש שמא נידוהו בחלום שאז צריך לעשות דווקא עשרה להתירו (כי אם נתנדה בשליחות המקום רח"ל, אז צריך לעשות התרה במקום ששורה

¹ כף החיים סימן תקפא אות יב. חזון עובדיה עמוד מג.

תמימה

שנת תשפ"ה

הקלבה

מאת: הרב דוד בכר

בו השכינה "וכל בי עשרה שכינתא שריא". ולכן לכתחילה צריך שיהיו עשרה ששונים הלכות שהם הראויים לכתחילה להתיר-נידוי שבחלום כמבואר בגמרא מס' נדרים (ח ע"א) שאם נידוהו בחלום צריך י' בני אדם להתירו והוא דתנו הלכתא. וכן פסק בשו"ע יו"ד סימן שלד סעיף לה.²

ג. אולם אין זה לעיכובא, כמבואר בשו"ע סימן רכח סעיף א שאם עכ"פ מבינים מה שמלמדים אותם די בכך. ומטעם זה כתב באור לציון (עמוד כו בהערות) שכל אחד ראוי להיות מהמתירים ואין לו לאדם להתחמק מלישב מטענה שהוא אינו ראוי.³

ד. נהגו גם כן שכל הקהל העומד, עומדים ומבקשים יחד את ההתרה מן היושבים, שאפשר להתיר לכמה אנשים יחד.⁴

אין מועיל התרה זו לנדרים שיודע מהם

ה. התרת נדרים זו שעושים סמוך לראש השנה היא רק על נדרים שנדר ואינו זוכרם בזמן ההתרה, אבל נדרים שיודע מהם וזוכרם, לא מועיל התרה זו עד שיפרט הנדר בפני אחד מהמתירים, וצריך שאותו אחד המתיר לו יהיה בקי בענייני פתח וחרטה.

רצוי להשמיע נוסח ההתרה בקול רם

ו. צריך להקפיד שכל אחד מהעומדים יקרא בקול רם וישמיע לאוזניו מה שמוציא מפיו. כיון שיש אומרים שאם אמר הדברים בלחש הוי כדברים שבלב, ודברים שבלב אינם דברים.⁵
ז. המנהג הוא לומר את הנוסח שעל פי מרן החיד"א זצ"ל המצויין בסידורים בשם "התרת קללות" הנהוג בעיה"ק ירושלים שהוא כולל בתוכו: "התרת נדרים" "התרת שבועות" "התרת קללות" "התרת נידויים".⁶

אשתו ושאר קרובים לעניין התרת נדרים

ח. כל הקרובים כשרים להתרת נדרים כמבואר בשו"ע סימן רכח סעיף ג. מלבד בעל לאשתו משום ש"אשתו כגופו". ולכן יש לזהר שמי שאשתו יושבת בעזרת נשים ואומרת נוסח ההתרה, לא יהא הוא יושב בין המתירים בעת זו שאומרת הנוסח משום שאינו יכול להתיר

² כה"ח אות כ. חזו"ע שם. אול"צ עמוד כב.

³ אול"צ ח"ד פ"א ה"י בהערות. הליכות מועד עמוד פה.

⁴ שו"ע יו"ד סימן רכח סעיף מו. הליכות מועד שם.

⁵ שו"ע יו"ד סימן ריא ס"א בשם 'יש אומרים'. אול"צ שם הלכה יג. הליכות מועד עמוד פד).

⁶ אול"צ שם הלכה ח.

הקלבה

תמימה

שנת תשפ"ה

מאת: הרב דוד בכר

לה הנדר. ולפי מנהג הספרדים שיושבים עשרה ונמצא שכבר יש שלושה מתירים בלעדיו, יכול לישב להתנות ולומר שמתיר לכולם חוץ מאשתו.⁷

ט. אולם יכולה אשתו למנותו שליח בשביל להתיר נדריה משום "אשתו כגופו" מה שאינו רשאי לעשות כן לאחרים, שהנודר עצמו צריך להיות נוכח לפני המתירין. כמו כן בעל עצמו אינו יכול למנות אשתו להיות שליח להתיר נדריו⁸ (שו"ע סימן רלד סנ"ו, וסימן רכח סט"ז). ומן הראוי שתלך האשה בעצמה להתרת נדרים כיוון שיש שם גם התרת נידויים ונחלקו הפוסקים אם בעל יכול להתיר נידוי של אשתו, ובפרט נידוי בחלום⁹.

י. אין האב יכול להיות שליח עבור בתו הגדולה, שאינה כגופו.

התרת נדרים דרך ערוצי התקשורת בשידור חי

יא. מהטעם הנ"ל שצריך הנודר להיות נוכח לפני המתירים, לא יוצא יד"ח בהתרת נדרים שעושים בערוצי התקשורת בשידור חי. ואפילו הוא נוכח במקום אבל רואה את ההתרה במקום רחוק דרך המסכים שאינו יוצא יד"ח כיון שאין המתירים רואים אותו. ולכן אף שרשאי לומר סליחות דרך ערוצי התקשורת בשידור חי, לעניין התרת נדרים ילך למקום שהמתירים רואים אותו¹⁰.

נשים וקטנים בעניין התרת נדרים

יב. נשים וקטנים מתחת לגיל בר מצווה לא יכולים לישב ולהיות מן המתירים כיון שפסולים מלדון. ואף נער בר מצווה צריך שיהיו לו שערות בזקן שאין סומכים על חזקה בדברים שהם דאורייתא, והתרת נדרים בשלושה הוא מדאורייתא. מיהו הספרדים הנוהגים התרה בעשרה יכולים להושיב נער בר מצווה אם יש כבר שלושה במילוי זקן¹¹. ולדעת מרן הרב עובדיה יוסף זצ"ל חזקה דרבא היא חזקב גמורה וסומכים עליה גם בענייני דאורייתא¹². ומכל מקום נהגו להביא הקטנים גם כן שיקראו נוסח ההתרה כיוון שיש שם גם ביטול עניינים רעים השייך אצל כולם, ועוד משום ביטול נדרים שידור אחר כך הוא תוך שנה לגדלותו.

⁷ אול"צ שם

⁸ שו"ע סימן רלד סנ"ו וסימן רכח סט"ז.

⁹ אול"צ שם עמוד כח. הליכות מועד עמוד פט.

¹⁰ הליכות מועד עמוד פז.

¹¹ אול"צ שם הלכה ט. הליכות מועד עמוד פו.

¹² הליכות עולם ח"ח עמוד ע.

הקלבה

תמימה

שנת תשפ"ה

מאת: הרב דוד בכר

ביטול נדרים שעתיד לנדור

יג. בנוסף להתרת נדרים על דברים שכבר נדר, נהגו למסור מודעה כבר על דברים שעתיד לנדור מכאן ולהבא שלא יהיו חלים כלל ועיקר.

יד. ומכל מקום אין סומכים על זה כלל, ולכן כל נדר שנודר האדם במשך השנה צריך לעשות עליו התרה אצל חכם בנפרד¹³. ורק בצורך גדול מאוד סומכים על התרה זו אם עכ"פ בשעה שנדר לא זכר את מסירת המודעה שמסר בערב ראש השנה. אבל אם זכר ובכל זאת נדר, נדרו קיים ונחשב כאילו ביטל את המודעה וצריך התרה בנפרד כנ"ל¹⁴.

טו. אבל הנהגות טובות שנהג אותם ג' פעמים, או אפילו נהג רק פעם אחת על דעת להמשיך לנהוג בהם. או אם אמר לעשות דבר מצוה כמו ללמוד משהו מסויים או ליתן צדקה דנחשב כנדר. בזה אפשר לסמוך [שלא רק במקום צורך גדול] על אותה מסירת מודעה שמסר בערב ראש השנה. וגם זה בתנאי שלא זכר את המודעה בשעה שקיבל על עצמו אותו נדר, אבל אם זכר ובכל זאת לא אמר "בלי נדר" המודעה בטילה ומחייב בהתרת נדרים נפרדת כדי לבטלה¹⁵.

טז. ולכן כדאי מאוד שירגיל עצמו תמיד לפני כל הנהגה טובה שעושה או איזו חומרא בהלכה, או אמירה לעשות מצוה, שיאמר קודם לכן שעושה כן "בלי נדר" ושאינ בדעתו לנהוג כן לעולם¹⁶.

&&&

ב. מנהג בני אשכנז בהתרת נדרים

יז. בני אשכנז נהגו לעשות התרת נדרים בשלושה אנשים מתירים בלבד כאשר מתחלפים זה אחר זה וכל אחד אומר נוסח ההתרה לבדו בפני שלושה היושבים לפניו. והטעם לכך מהחשש שמא אם יאמרו כמה יחד לא ישמיע כל אחד לאזניו¹⁷.

¹³ רמ"א י"ד סימן ריא ס"א בשם מהרי"ו סימן ב.

¹⁴ שו"ע סימן ר"א ס"ב. ואף ששם הביא בשם 'יש אומרים' היפך ממה שכתב שם בסתם, ודעתם שדוקא אם זכר התנאי תוך כדי דיבור לנדר שנודר רק אז מועיל התנאי, אבל אם לא זכר ממנו תוכ"ד, אין התנאי מועיל והנדר קיים, ויש שכתבו לחוש לדבריהם, עיין אול"צ שם פ"א ס"ח בהערה ד"ה והנה. מ"מ בחזון עובדיה ימים נוראים (עמוד מה) כבר הביא מתשובת מן הב"י בשו"ת אבקת רוכל סימן קעו שכתב להדיא שא"צ לחוש לדעת הי"א הנ"ל, ולכן אם לא זכר התנאי בשעת הנדר במקום צורך גדול אינו צריך לישאל אצל חכם על כך בנפרד.

¹⁵ שו"ת יביע אומר ח"ב סימן ל אות יא. מנחת שלמה ח"א סימן צא. הליכות מועד עמוד צ. וזה על פי מה שאמרו בגמרא מסכת נדרים (כג ע"א) "הרוצה שלא יתקיימו נדריו כל השנה יעמוד בר"ה ויאמר כל נדר שאני עתיד לנדור יהא בטל... ובלבד שלא יהא זכור בשעת הנדר".

¹⁶ שו"ע סימן ר"ד ס"א.

¹⁷ מטה אפרים סימן תקפא ס"ט. מנחת יצחק ח"ט סימן סא. הליכות מועד עמוד פו.

תמימה

שנת תשפ"ה

הלכה

מאת: הרב דוד בכר

יח. נהגו שהנשים לא עושות התרת נדרים זו לפי שכל אחד מבקש התרה לעצמו בנפרד ויש בזה חוסר צניעות שתעמוד בפני שלושה גברים. וסומכות על אמירת "כל נדרי" של יום הכיפורים.

יט. ומכל מקום כיון שבנוסח אמירת "כל נדרי" לבני אשכנז מתירים רק הנדרים שעתידיים לנדור, לכן ראוי שתמנה את בעלה שליח להתיר לה נדריה כבר בערב ראש השנה שאז הנוסח הוא גם על נדרים שכבר היו, ויאמר הבעל "וכן לאשתי" והמתירים יענו "מותרים לכם"¹⁸.

&&&

ג. טבילה במקווה ערב ראש השנה וכיפור

כ. כתב הבן איש חי (ש"א פ' נצבים ס"ג) נוהגים לטבול ערב ראש השנה משום טומאת קרי, וגם מי שאינו טמא יטבול משום הארת קדושת יום טוב של ראש השנה לחיים טובים ולשלום. ויטבול לפחות חמש טבילות ויכוון בהם:

טבילה ראשונה – בשביל טהרה

טבילה שנייה – לתיקון הכעס

טבילה שלישית – למתק הדין והגבורה בחסדים

טבילה רביעית – לפשוט מעליו בגדי חול ושתכלה שנה וקללותיה.

טבילה חמישית – לקבל עליו הארת קדושת יום הזכרון ושתחל שנה וברכותיה.

כא. מי שאנוס ואינו יכול לטבול, ישפוך על גופו תשע קבין מים שאובים (12.5 ליטר) ויועיל לסילוק הטומאה. וצריך לשפוך מים על כל גופו, ולכן לא מועיל שיחזיק הצינור בידו כיון שאותה יד לא מגיע עליה מים, אלא יעמוד תחת הצינור למשך מספר דקות¹⁹.

כב. אף שבכל השנה לא מקפידים האנשים על חציצה במקווה, מכל מקום בטבילת ערב ראש השנה וערב כיפור לדעת הרבה מן הפוסקים יש להקפיד, ולכן יש לגזוז הציפורניים ולסרוק שערות הראש והזקן, וכן לרחוץ במים חמים לפני הטבילה²⁰. אולם דעת מרן הרב עובדיה

¹⁸ ראה הליכות מועד עמוד פט בשם פוסקים.

¹⁹ חזון עובדיה עמוד רמו.

²⁰ בן איש חי שם. כה"ח אות פד. הליכות מועד עמוד צז. (ומה שכתב כן בשם המ"ב סימן תר"ו ס"ק כו, יש להעיר שהמ"ב שם לא דיבר כי אם על ערב יו"כ בלבד, ואין להסיק מכאן גם לערב ר"ה, ואולי לזה נתכוון).

תמימה

שנת תשפ"ה

הקלבה

מאת: הרב דוד בכר

יוסף זצ"ל שבערב ראש השנה אין זה רק מידת חסידות בעלמא, ולא דיברו הגאונים רק על טבילה שבערב כיפור.²¹

&&&

ד. הליכה לבית הקברות בערב ראש השנה

כג. כתב הרמ"א בסימן תקפא סעיף ד שיש נוהגים לילך לבית הקברות ערב ראש השנה ומרבים שם בתחנונים ונותנים צדקה לעניים. וכתבו האחרונים ג' טעמים למנהג זה:

א. שבית הקברות הוא מקום מנוחת הצדיקים ולכן הוא מקום קדוש וטהור והתפילה מתקבלת שם ביותר. אבל אסור חלילה שישים מגמתו אל המתים רק יבקש מהשי"ת שיתן עליו רחמים בזכות צדיקים שוכני עפר²².

ב. לומר שאם אין אתה מרחם עלינו הרינו חשובים לפניך כמתים הללו²³.

ג. שיבקשו המתים רחמים עלינו²⁴ שהרי המתים יודעים בצערם של החיים ומתפללים עליהם כמבואר בגמרא מס' ברכות דף יח ע"ב.

וב' טעמים האחרונים מקורם מהגמרא מס' תענית (טז ע"א) לעניין תעניות ציבור, ובשל"ה הביא שנהגו כן גם בערב ר"ה. ולכן אף שיש מעלה יותר לילך לקברות צדיקים המנהג המקובל לילך לקברי הוריו או קרוביו, כעובדא דרבי מאני שמשטח על מערתא דאבוהי. וכלב הלך להשתטח על קברי האבות בחברון.

כד. אבל אין לילך לקברי רשעים בכלל כי הם המזיקים²⁵. וכן אין לילך לקברי גויים²⁶. כה. קודם תפילתו על הקבר יתן צדקה לעני²⁷. ואם אין שם עני יפריש המעות ויתנם אחר כך לעני. ואז יקיף הקבר²⁸, ויניח ידו השמאלית על הקבר²⁹. ויאמר "יהי רצון שתהא מנוחתו של פלוני הקבור פה בכבוד וזכותו יעמוד לי"³⁰.

²¹ חזון עובדיה עמוד מט.

²² מ"ב שם ס"ק כו בשם האחרונים.

²³ כף החיים אות צח בשם של"ה הקדוש.

²⁴ כה"ח שם בשם השל"ה.

²⁵ כף החיים אות צ בשם החיי אדם כלל קלח אות ה.

²⁶ מ"ב סימן תקע"ט ס"ק יד בשם המג"א. הליכות מועד עמוד צט הערה מז.

²⁷ מ"ב סימן תקפ"א ס"ק כז.

²⁸ מ"ב שם.

²⁹ הליכות מועד שם בשם החיד"א בברכ"י או"ח סימן רכד סק"ז.

³⁰ כף החיים אות צב בשם השל"ה.

תמימה

שנת תשפ"ה

הלכה

מאת: הרב דוד בכר

כו. מי שטמא בטומאת קרי לא יכנס לבית הקברות שאז החיצונים נאחזים בו³¹. ולכן יטהר עצמו במקווה קודם שילך. ואם לא עשה כן יעמוד בריחוק ד' אמות מהקברים. כז. נשים בשעת טומאתן לא ילכו לבית הקברות שאז נאחזים בהם החיצונים³². כנ"ל גם בקברי צדיקים כמערת רשב"י וקבר רחל אמנו ע"ה³³. כח. כתבו האחרונים בשם האריז"ל שאין לילך לקבר אחד פעמיים באותו יום (כנ"ל בקברי צדיקים) כי מראה חלילה בזיון למת שחושש שלא התפלל עבורו ומחשיבו לאכזר. אולם אם נזכר ששכח לבקש איזו בקשה כל שהיא, רשאי לשוב דבזה אין בזיון למת³⁴.

*****

³¹ כה"ח אות צ בשם הח"י אדם שם.

³² ח"י אדם שם. מ"ב סימן פח סק"ז.

³³ הליכות מועד עמוד ק בשם סוגה בשושנים על פי כת"י מהחיד"א זצ"ל.

³⁴ מג"א ס"ק טז. מ"ב שם. כה"ח אות צו. הליכות מועד עמוד צט הערה נ.